

Egy barokk kisvárosban üldögélek a padon, hátam mögött a kulcsra zárt ajtajú templom tornyán delet üt az óra. A néma utcák száraz patakmederként torkollnak az üres főtérbe. Hallgatnak a csukott zsalugáterű házak, hullámzik

42 Kakuk Tamás

KIJÁRATOK AZ IDŐN TÚLRA

Szegedi-Szabó Béla: *Homokmű*

a hőség a pékség leengedett redőnyén. A forróság elől egy fáradt fa lombja alatt húztam meg magam a kerékpárommal. Lehunytt szemmel elmerülök a csendességben, ahol mégsem vagyok egyedül. Hasonló érzések kavarnak ben-

nem, amikor leteszem Szegedi-Szabó Béla negyedik verseskönyvét, a *Homokművet*. Miért? Nekem úgy tűnik, mintha a költő valamiféle csendmeditációval komponálná költeményeit, árnyas parkokban sétálna, hallgatná a szabadban egy hosszú hajú lány hegedűjátékát. Látná, ahogy az intonációk nyomában sarjad a fű, kiszökdül, hogy elszáradjon, és betakarja a hó. Azt hiszem, ez az alkotói attitűd jellemzi korábbi köteteit is, a megszólítás, a felismerés az *Örmény énekekben*, ahol az út végén megérkezünk „egy olyan világba, amelyet oly sokáig kerestünk.” Hátrahagyva a lényegtelen, hogy a felszakadozó látomásokkal megvilágosodjon a lélek. Észrevehetjük a rokonságot a *Homokmű* főhősének, Gustav Mahlernek alkotáslélektani gondolataival: „Nem az egyén és emlékezet számít, csak a nagy mozgás a tökéletesség felé, a minden egyes megtestesülést kísérő tisztulás. Önmagam zenei kifejezésének igénye csak homályos érzések szintjén kezdődik, a »másvilágba« nyíló kapunál.” A költő több verssel és egy dramolettel idézi meg a zeneszerzői univerzumot, hogy verseivel új távlatokat keressen művészet és világ viszonyának értelmezéséhez. Az egyik ilyen ciklus a *Mahler Budapesten*, a másik a műfajilag abszurd dramolettként meghatározott *Mahler Szabadkán*. Az utóbbi a szabadkai teátrum felolvasószínházi pályázatának versbeszédben megírt győztes darabja volt.

A *Homokmű* belső burokba zárt költeményei zavarba ejtően egyszerű valóságukkal kívülről nehezen körbeírható, tágas teret sugároznak: „A nagymama kivágatta / Az udvar közepéről a / Százéves, óriás akácot. / Túl sok a falevél, mondta. / Ültünk az ég alatt, / Néztük a helyét.” (*Gyász*) A középkori és reneszánsz festők gyakran ábrázolták homokórával, az idő és a halál attribútumával a mulandóságot, Szegedi-Szabó Béla költészete otthonos ebben a világban. Gondolati rétegződésekben gazdag verseivel erősíti meg ars poeticaként felfogható önmeghatározását, miszerint a költészet nem csak esztétikai, hanem spirituális út is. A *Homokművet* olvasva óhatatlanul felmerül, hogy ehhez az úthoz keresnie kellett szellemi mestereket, érzékeny zenei és

képzőművészeti élményeket, hogy kiteljesítsék költészetét. Ahogy a Mahler-versben írja: „Néha úgy érzem / Nem is jártam sehol / Sehol a világban / Talán a Földön sem [...] Egyszer a szomszédomban / Lakott egy tejhordó lány / Bádogból a teste / Együtt zörgött a kannájával / Valódi zene / Hajlítható ezüst / Mennyei hegedűszo.” A csöndek és hallgatások teljesednek ki a szavak és mondatok némaságában, a szakralitás ünnepélyessége a hétköznapi létezésben. A *Homokmű* bemutatóján Szegedi-Szabó Béla és Dukay Barnabás zeneszerző kánonban olvasták fel a *Mahler* és a *Rembrandt* című verseket. „Már csak a hús marad, / ez a rozoga kitinpáncél / S némi szorongás árnyékoltja: minden / Már befelé húz, / Minden a sötétlő, szőlőbogyószem köré épül, / Koncentrálódik, / Forr hidegen” (*Rembrandt*). A hangzásukban összeolvadó sorok más-más regiszteren szólaltak meg, de megőrizték eredeti jelentésüket, monotonnak tűnő ismétlődéseikkel a csend tartományának mélységébe vezettek. Szegedi-Szabó zenéhez való vonzódását nem a verssorok rímeiben, rímtelenségében, a szótagszámokban találjuk meg, nem a formában, hanem a költemények metafizikus, misztikus vonatkozásaiban, amelyek konkrét zeneszerzőkhöz vagy művekhez is kötődnek. Például az hommage Anton Webernnek: „Ha megszűnik, se lesz / Tovább. / Ideje- / Korán / Fordul át a nap / Az éjbe.” (*Kantáta Altra és Marimbára*).

Ha figyelmesen olvasunk, Szegedi-Szabó kötetében felfedezhetjük költői világának azokat a sarokköveit, amelyekhez vissza-visszatér, mert az idő múlásával újabb rétegeket bonthat le az emlékezet hordalékából. A *Delft látképe* az *Angyali rezervátumban*, első kötetében mintegy prelűdjé a *Homokmű Delftjének*, amelyben a költő a németalföldi festő, Vermeer holland szülővárosában találja meg a művészi létezés ellentmondásos csodájának metaforáját: „Csak mentem / Hogy ne halljam már / A nyüzsgő piac zajait, / A fogatlan kofák kiáltozását, / A sóvár koldussereg nyöszörgését. [...] Aztán fölöttünk / A hétköznapi ég / nehéz sajtburája kinyílt, / Derengeni kezdett / Valami opálszürke lépcső, / Végső kijárat.” Ide kívánczik a költő egyik mesterének, Dukay Barnabásnak hivatkozása Max Picardra: „a belső csönd ma az egyetlen, amely nem adható-vehető, ezért egyetlen kijárat az időn túlra.” (*Szemben a leáldozó nappal*, Új Forrás Könyvek, 2015.) Farkas István festményében, a *Szirakuzaiban* a költő megtalálja a tragikus valóság kegyetlen igazságtalanságán túli művészi sors belső titkát: „Majd miután megfestette azt a bolond szirakuziait, / Egy szurokfekete tenger előtt találta magát, / A pesti kávéházak teraszain ücsörögve is / Csak ezt a képet nézte, / A szirakuzai látványosan beléköltözött, / Üldözni kezdte”. Érzésem szerint Szegedi-Szabó költészetnek sajátja az a filmszerű világ, amelynek lebegése mögött ott rejtőznek a metafizikai attribútumok, például az előbb idézett szirakuzai-vers zárósoraiban: „A vörös szakállú pedig

eldobja a halcsontot, / A vízhez járul, / És ócska sarujában végigsétál rajta.” A mitikus helyszínek és jelképek állandó tárgyai a verseknek, a légbuborékokkal teli üvegkristályba olvasztott szarvasbogár menetel az időtlenségben:

44 „A késő középkori és reneszánsz polifon kóruszenék, / Misék ideje azonos a szarvasbogáréval. / Amióta ezeket hallgatom, nincs időm másra.” (*Idő*) Vagy a kertben elásott könyv, ami átalandta az évszázadokat: „A grúz hegyek viperái között, / A bedekker azt tanácsolja, / Hogy csak késő ősszel / szabad arrafelé látogatni, / A sziklákba vájt Bertubani-kolostorban / A szent iratokat / Halálos mérgű kígyók őrzik.”

Szegedi Szabót a hétköznapi és művészi létezés egymásnak feszülései is foglalkoztatják, ennek ellentmondásait, kérdéseit a szemlélődés fanyar kiterjesztésével formálja verssé: „Reggel muszáj volt újra / Beüzemelnem a piros kávéfőzőt, / Egy kanálnyi levendulamézet / Csepegtettem forró feketémbe, / Nem mentem le tejért, / Megvárta, amíg kihűl.” (*Unio Mystica*) Mint ahogy a kötet második fejezetét alkotó *Mahler Szabadkán* abszurdításában is ez a motívum a meghatározó. A dramolett szereplői félresiklott álmok hordozói, egy nehezen körülírható kocsmai térben zajlik az életük. Minden megtörténhet, de annak az ellenkezője is megeshet velük. Megváltást csak az igazi művészet hozhat számukra, ha nem veszítették el annak felismerésének képességét.

A költészet, az irodalom, a könyv mai helyzetéről Szegedi-Szabó Béla így beszélt a *Képmás Magazin*nak adott interjúban: „Nem is csak az olvasói szokások változtak, hanem a könyv mint esztétikai tárgy kezd kimúlni a világból. A fiatalok már nem kötődnek fizikailag úgy egy könyvhöz, nem gyűjtik, mint a korábbi generációk. Használják, fogyasztják, ami jó, de utána gyorsan elfelejtik. Nem nyitják ki újra, nem ütik fel mellbevágó mondatoknál. Pedig az irodalom nem csupán a cselekményben realizálódik, hanem a nyelv próbált elemeiben is, azok hordozzák azokat az éles pillanatokat, amelyek egy életre lenyűgöznek”. A *Homokművet* olvasva úgy gondolhatjuk, mégis van okunk bizakodásra, valahol az örmény kolostorok környékén majd feltűnik egy *stalker* vagy *seeker*, aki a távolban látja, hogy „Valaki megáll, / Lehajol, a mutatóujjával / A két hegy közé / Írja a nevét” (*Jel*). (*zEtna – Basiliscus, Zenta, 2019*)